

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата юридичних наук, доцента Орловської Ірини Григорівни на дисертаційне дослідження Денисюк Ілони Іванівни «Адміністративно-процесуальні засади судового розгляду справ про екологічні адміністративні правопорушення», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Актуальність теми дисертації

На сьогодні проблема юридичної відповідальності, зокрема адміністративної, за правопорушення в галузі екології є нагальною в умовах побудови сучасної правової держави, одним із пріоритетів якої є забезпечення дотримання прав та законних інтересів громадян. Із іншого боку, з року в рік у нашій державі спостерігається тенденція до погіршення стану навколишнього природного середовища, виникнення все нових екологічних проблем. Причин цьому є досить багато, і однією з них є низький рівень правосвідомості громадян, що в результаті призводить до вчинення різноманітних правопорушень, у тому числі адміністративних, які порушують законодавчі вимоги до використання та охорони природних ресурсів, екологічної безпеки в країні. За такого стану речей посилюється роль суду як органу, що здійснює правосуддя так як органу, уповноваженого розглядати справи про адміністративні правопорушення. Водночас, в тих реформаційних умовах, в яких зараз перебуває Україна, існують кардинально різні підходи до ролі суду в частині розгляду справ про адміністративні (у тому числі екологічні) правопорушення – від передання судам всього масиву справ про такі проступки, до виключення судів з переліку органів, уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення. Це викликає потребу в проведенні досліджень наукового характеру як основи для подальших практичних рекомендації щодо формування відповідного законодавчого масиву.

Окрім того, існуючі норми Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших нормативних актів, що регулюють процедуру судового розгляду справ про адміністративні (у тому числі екологічні) правопорушення характеризуються недосконалістю та не дозволяють судам ефективно здійснювати свої повноваження. Пошук шляхів вирішення таких проблем теж має бути здійснене на рівні наукового дослідження.

Усе викладене доводить актуальність дослідження адміністративно-процесуальних засад судового розгляду справ про екологічні адміністративні правопорушення та обумовлює необхідність визначення основних недоліків та напрямів удосконалення правового регулювання у цій сфері.

Таким чином, рецензована дисертаційна робота фактично є першою в сучасній адміністративно-правовій науці спробою комплексно дослідити адміністративно-правові засади розгляду судами справ про екологічні адміністративні правопорушення.

Ступінь обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Основні наукові положення дисертації, висновки та рекомендації, є теоретично обґрунтованими, що забезпечується правильним застосуванням сукупності методів наукового пізнання – як філософських (діалектичного), так і загальнонаукових (аналізу і синтезу, системний та формально-логічний) та спеціально-правові (історико-правовий, порівняльно-правовий, формально-юридичний).

Вдалим є й план дисертаційної роботи Денисюк І. І. Складений логічно й послідовно, він дає змогу повністю розкрити обрану тему, відповідає меті та завданням дослідження. Зміст опонованої роботи складається зі вступу, трьох розділів, які поділяються на сім підрозділів, загальних висновків та висновків до кожного розділу, списку використаних джерел та додатків (актів впровадження результатів дисертаційного дослідження).

У вступі обґрунтовано тему дисертаційного дослідження; акцентовано увагу на ключових позиціях, які свідчать про актуальність теми, її зв'язок з відповідними науковими програмами, планами, темами, грантами; визначено мету та завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; окреслено нормативну та емпіричну основу дисертаційного дослідження; доведено наукові позиції, що складають наукову новизну представленого дослідження; наведено практичне значення отриманих результатів, дані про апробацію матеріалів дисертації, структуру та обсяг дослідження.

В першому розділі автор аналізує теоретико-правові засади судового розгляду справ про екологічні адміністративні правопорушення. Безсумнівною перевагою роботи є проведене автором дослідження процесу становлення та розвитку законодавства про адміністративну відповідальність за екологічні правопорушення та ролі суду у її застосуванні з виділенням радянського періоду та періоду незалежної України з виокремленням в їх межах додаткових умовних етапів та окресленням визначальних рис кожного з них (с. 24-37). Дисертантка вивчає й перспективи розвитку законодавчих засад судового розгляду справ про екологічні адміністративні правопорушення на основі аналізу правової доктрини, аналітичних оглядів щодо стану здійснення правосуддя, перспективного законодавства, досвіду інших країн та доходить висновку про можливість розширення компетенції суду (суддів) щодо розгляду справ про адміністративні екологічні правопорушення виходячи зі: змісту самого проступку; ступеня заподіяної шкоди навколишньому природному середовищу; повторюваності діяння; суб'єкта правопорушення та особливостей, зумовлених «екологічністю» проступку (с. 37-45). Для визначення ролі суду в системі органів, уповноважених розглядати справи про екологічні адміністративні правопорушення, автор проводить систематизацію адміністративно-юрисдикційних органів, до компетенції яких входить розгляд справ безпосередньо про екологічні правопорушення (с. 71), а також виокремлює загальні та спеціальні риси, які обумовлюють особливе місце суду в системі таких органів (с. 71-72).

Другий розділ дисертаційної роботи присвячено вивченню екологічних адміністративних правопорушень як предмету судового розгляду. Велику увагу автор приділяє дослідженню понятійного апарату, зокрема таких базових категорій та понять, як «адміністративна відповідальність» (с. 74), «адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення» (с. 74-75), «правопорушення», «адміністративне правопорушення» (с. 76-77), «екологічне правопорушення» (с. 77-78), «екологічне адміністративне правопорушення» (с. 78-84), та виводить визначення нової категорії – «підсудні екологічні адміністративні правопорушення» (с. 85). В результаті характеристики складів екологічних адміністративних правопорушень, що розглядаються судами, автор здійснює поділ таких діянь за родовим, видовим, безпосереднім об'єктом. За предметом підсудні екологічні адміністративні правопорушення розділяє на три умовні групи. Предметом першої групи є – об'єкти тваринного та рослинного світу, що не підлягають особливій охороні; другої - об'єкти тваринного та рослинного світу, що підлягають особливій охороні; третьої – території та об'єкти природно-заповідного фонду (с. 90-92). Дослідження об'єктивної сторони підсудних екологічних адміністративних порушень дозволило автору дійти висновку, що переважна більшість складів підсудних екологічних адміністративних правопорушень передбачає скоєння активних дій (с. 94). В результаті дослідження шкідливих наслідків підсудних екологічних адміністративних правопорушень доведено, що в контексті адміністративної відповідальності визначальне значення має саме майнова екологічна шкода, хоча, звичайно, моральна складова екологічної шкоди теж не виключається. Шкідливі наслідки екологічних правопорушень нерозривно пов'язані і з суспільною шкідливістю таких дій чи бездіяльності (с. 96). Обгрунтовано доцільність врахування ознак повторюваності і кратності при встановленні розміру санкцій за екологічні адміністративні правопорушення, а також при визначенні судової підвідомчості справ по ним (с. 100). Досліджено суб'єктний склад екологічних адміністративних правопорушень (с. 100-108) та розроблено

пропозиції щодо диференціації адміністративної відповідальності за екологічні адміністративні правопорушення фізичних осіб (як загальних суб'єктів) та фізичних осіб, що мають статус суб'єкта підприємницької діяльності (як суб'єктів спеціальних) (с. 107-108). Доведено, що категорія «знання» при характеристиці необережної форми вини у суб'єктивній стороні екологічних адміністративних правопорушень (у тому числі й підсудних) є обов'язковою ознакою й не впливає на їх кваліфікацію (с. 110). Обґрунтовано, що основними елементами, які дозволяють віднести екологічні адміністративні правопорушення саме до категорії підсудних, являються об'єкт та об'єктивна сторона (с. 114).

У третьому розділі досліджується процедура судового розгляду справ про екологічні адміністративні правопорушення. Визначається поняття судового розгляду справ про екологічні адміністративні правопорушення як «форма реалізації адміністративно-деліктних повноважень суду та основна стадія адміністративного-деліктного провадження, на якій здійснюється встановлення об'єктивної істини стосовно винуватості чи невинності особи, яка притягується до адміністративної відповідальності за вчинення підсудного екологічного адміністративного правопорушення та приймається передбачений законодавством акт застосування права» (с. 115). Аналізується етап підготовки справ про екологічні адміністративні правопорушення до розгляду судом (суддею), зокрема вивчаються проблеми визначення судової підвідомчості справ та правильності їх кваліфікації (с. 118-125). Розробляються пропозиції щодо надання судам можливості перекваліфікації адміністративних правопорушень під час підготовки справи до розгляду та визначаються умови застосування цього повноваження (с. 125). Аналізується проблема неналежного оформлення матеріалів справи про екологічні адміністративні правопорушення (с. 126-127), сучасний стан нормативного врегулювання порядку оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення (с. 127-128) та пропонується її вирішення через прийняття Інструкції з оформлення матеріалів про екологічні адміністративні

правопорушення (с. 128). Досліджуються питання: сповіщення осіб, які беруть участь у розгляді справи, про час і місце її розгляду (с. 129-130); врегулювання порядку витребування судом додаткових матеріалів по справі (с. 130-135); визначення підстав та порядку відводів судді або учасників провадження (с. 135-147). Дисертантка пропонує можливі варіанти удосконалення відповідного законодавства (с. 147-150). Дослідивши етап розгляду судом справ про екологічні адміністративні правопорушення по суті, автор формулює низку пропозицій щодо удосконалення його правового забезпечення: визнання потерпілими від таких діянь як фізичних осіб (у тому числі представників громадськості), так і юридичних осіб (с. 154); участі експерта (с. 156-160); спеціаліста (с. 160-165); способів фіксування процесу (с. 166-168) та забезпечення відкритості розгляду справ про адміністративні правопорушення (с. 169); місця (с. 170-171) та строків (с. 171-173) розгляду справ. Дослідження завершального етапу розгляду справ про екологічні адміністративні правопорушення - прийняття рішення й доведення його до відома заінтересованих осіб, включає в себе аналіз категорії «законність судового рішення» (с. 175-177) та виділення основних проблем дотримання якісних критеріїв судових рішень у справах про екологічні адміністративні правопорушення на практиці (с. 177-180). У підсумку автор формулює низку змін та доповнень до адміністративного законодавства (с. 183, 190, 194-197, 199).

Обрана структура дозволила дисертантці повною мірою дослідити предмет дослідження та виконати поставлені задачі.

Безсумнівною перевагою роботи є використання великого обсягу нормативно-правових актів, загальнотеоретичних наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених, розробок фахівців у галузі теорії права, адміністративного, екологічного та природоресурсного права, матеріалів судової практики, що дозволило автору дійти обґрунтованих висновків.

Достовірність і наукова новизна одержаних результатів

Дисертаційна робота І.І. Денисюк фактично є першим комплексним монографічним дослідженням адміністративно-процесуальних засад судового розгляду справ про екологічні адміністративні правопорушення у сучасних умовах розвитку нашої держави, що зумовлює наукову новизну положень дисертації.

Достовірність отриманих результатів дисертаційної роботи і обґрунтованість сформульованих висновків та пропозицій визначається правильно обраним методологічним підходом до проведеного дослідження, всебічним використанням наукового та емпіричного матеріалу.

Оцінюючі найвагоміші здобутки дисертаційної роботи, варто вказати на наступні результати, що характеризуються науковою новизною.

Автором вперше здійснено історико-правову періодизацію процесу становлення та розвитку законодавства про адміністративну відповідальність за екологічні правопорушення та ролі суду у її застосуванні з виділенням радянського періоду та періоду незалежної України з виокремленням в їх межах додаткових умовних етапів та окресленням визначальних рис кожного з них; виділено спеціальні риси, які визначають особливе місце суду в системі органів, уповноважених розглядати справи про екологічні адміністративні правопорушення; надано авторське визначення поняття «підсудне екологічне адміністративне правопорушення».

Заслугове на схвалення здійснене дисертанткою удосконалення теоретичних положень щодо розширення судової підвідомчості справ про адміністративні (у тому числі екологічні) правопорушення з розробкою конкретних пропозицій про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Удосконалено понятійний апарат - дефініцію «екологічне адміністративне правопорушення» в частині визначення вимог, які порушуються, та наслідків діянь.

Розроблено авторські пропозиції щодо удосконалення наукових положень про необхідність диференціації адміністративної відповідальності за екологічні (у тому числі підсудні) правопорушення фізичних осіб (як загальних суб'єктів) та фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності (як спеціальних суб'єктів).

У роботі дістали подальшого розвитку доктринальні позиції щодо: необхідності на етапі підготовки справи до розгляду судом вирішувати питання про наявність причин, які унеможливають розгляд справи про адміністративні правопорушення суддею, а також участь у судовому процесі представника, захисника, експерта, перекладача та спеціаліста; удосконалення правового регулювання участі у судовому розгляді справ про екологічні адміністративні правопорушення експертів та необхідності й важливості включення до учасників адміністративно-деліктного провадження по даній категорії правопорушень спеціалістів; способів підвищення якості судових рішень у справах про екологічні адміністративні правопорушення.

Отже, елементи наукової новизни сформульовані коректно, їх кількість та кваліфікаційні ознаки відповідають встановленим вимогам.

Дисертаційне дослідження містить низку інших напрацювань теоретичного та практичного характеру, які є своєчасними і можуть бути використані науковцями та практичними працівниками для подальшого удосконалення правового забезпечення судового розгляду справ про екологічні адміністративні правопорушення.

Наукова і практична цінність дисертації

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони мають не лише науково-теоретичний, а й практичний інтерес, що підтверджується актами впровадження Науково-дослідного інституту публічного права, Національного університету біоресурсів і природокористування, Лугинського районного суду Житомирської області. Сформульовані в дисертації теоретичні положення можуть бути використані, зокрема: у науково-дослідній сфері – для подальшого розвитку адміністративно-правової науки в частині наукових розробок, присвячених вдосконаленню механізму застосування адміністративної відповідальності судами; у нормотворчій діяльності – для вдосконалення адміністративно-деліктного законодавства в частині судового розгляду справ про екологічні адміністративні правопорушення; в освітньому процесі – під час розроблення та викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Актуальні проблеми теорії адміністративного права»; у правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності діяльності судів в Україні.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

Основні наукові результати дисертації відображені у 10 наукових працях, з яких 6 статей – у наукових фахових виданнях України, 1 стаття – у науковому періодичному виданні іншої держави, 3 тези доповідей на науково-практичних заходах. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає встановленим вимогам. Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертаційного дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Оцінюючи позитивно роботу, слід зазначити, що зміст дисертації, як і будь-якого творчого, самостійного дослідження, містить деякі недоліки та дискусійні положення, на яких зупинимось детальніше.

1. Автор пропонує суттєве розширення судової підвідомчості справ про екологічні адміністративні правопорушення (с. 100, 113 та ін.). Чи не спричинить це надмірне навантаження на суди та чи не призведе до зниження ефективності розгляду таких справ та об'єктивності прийнятих рішень?

2. Однією із ознак підсудних екологічних адміністративних правопорушень автор пропонує вважати «підвищений ступінь суспільної шкідливості». Хотілось би почути думку автора щодо необхідності введення цього критерію зважаючи на таку загальновизнану ознаку адміністративних правопорушень, як суспільна шкідливість.

3. Дискусійною видається пропозиція автора щодо доцільності прийняття окремої «Інструкції з оформлення матеріалів про екологічні адміністративні правопорушення» з одночасним існуванням інструкцій з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення для конкретних органів адміністративної юрисдикції.

4. Зважаючи на все більше значення глобалізаційних та інтеграційних процесів, автору варто було б більшу увагу приділити вивченню зарубіжних, в першу чергу європейських першоджерел, що дозволило б врахувати міжнародні тенденції із врегулювання судового розгляду справ про екологічні адміністративні правопорушення.

Разом з тим, висловлені зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Денисюк І.І., оскільки носять переважно дискусійний, уточнюючий та рекомендаційний характер, підкреслюють складність досліджуваної проблематики та в цілому не зменшують як наукового, так і практичного значення опонованої дисертації.

Загальний висновок

Дисертація є самостійним доробком автора, всі посилання на використані наукові праці оформлені належно. Наукові статті, які опубліковані за темою дисертаційного дослідження у фахових виданнях, свідчать про якість проведеної роботи, базуються на особистих поглядах та результатах праці дисертантки.

Ознайомлення зі змістом автореферату дисертації дозволяє стверджувати, що він відповідає вимогам щодо змісту та структури, відображає всі основні положення, зміст, результати та висновки проведеного дослідження. Зміст автореферату та основні положення дисертації ідентичні. Дисертацію та автореферат оформлено відповідно до встановлених вимог МОН України.

Таким чином, дисертація Денисюк Ілони Іванівни «Адміністративно-процесуальні засади судового розгляду справ про екологічні адміністративні правопорушення» містить наукові положення, сукупність яких у практично-прикладному аспекті забезпечує підвищення ефективності судового розгляду справ про екологічні адміністративні правопорушення.

Дисертація відповідає паспорту спеціальності, вимогам, що висуваються МОН України до кандидатських дисертацій, Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 — адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент
кандидат юридичних наук, доцент

І.Г.Орловська

Підпис Орловської І.Г. засвідчую:

*Завідувач відділу кадрів
Управління з управління
бюджетерського процесу
та кадрової роботи*

І. М. Белова